

5. Гончаров С. М. Креативні методи навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу : навч.-метод. посіб. / С. М. Гончаров, Т. А. Костюкова, О. М. Губницька та ін. ; за заг. ред. проф. С. М. Гончарова. – Рівне : НУВГП, 2007. – 116 с.
6. Захарьев В. В. Инновационные вызовы для системы образования в условиях экономики знаний / В. В. Захарьев // Инновации, 2007 – № 4 (102). – С. 81-85.
7. Колот А. М. Інновації як фактор модернізації та підвищення якості економічної освіти / А. М. Колот // Економіст. – 2005. – № 5-8. – С. 2-5.
8. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Освіта України – 2004. – № 6. – С. 4-5.
9. Левитес Д. Г. Практика обучения : образовательные технологии / Д. Г. Левитес. – М. : Издательство «Институт практической психологии»; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1998. – 288 с.
10. Петров В. Основы теории решения изобретательских задач : учебник. [Электронный ресурс] / В. Петров. – Режим доступа : http://ru.wikibooks.org/wiki/Основы_ТРИЗ.

Анотація

У статті розглядається проблема недосконалості наявних технологій навчання для вирішення актуальних завдань сучасної економічної освіти в Україні та показується можливість використання технології колективної розумової діяльності у процесі навчання студентів економічного профілю.

Аннотация

В статье рассматривается проблема несовершенства имеющихся технологий обучения для решения актуальных задач современной экономической образования в Украине и показывается возможность использования технологии коллективной мыслительной деятельности в процессе обучения студентов экономического профиля.

Summary

The article is dedicated problem of imperfect learning technologies available to address urgent problems of modern economic education in Ukraine and shows the use of the technology of collective thinking activity in the learning process of students in economics.

Ключові слова: технологія навчання, технологія колективної розумової діяльності, професійна підготовка студентів економічного профілю, методи творчого вирішення проблем, мозковий штурм, синектика, метод «снігової кулі», метод інверсії, метод аналізу і синтезу фантастичних ідей, морфологічний аналіз.

Ключевые слова: технология обучения, технология коллективной мыслительной деятельности, профессиональная подготовка студентов экономического профиля, методы творческого решения проблем, мозговой штурм, синектика, метод «снежного кома», метод инверсии, метод анализа и синтеза фантастических идей, морфологический анализ.

Key words: education technology, the technology of collective thinking activity, training students in economics, methods of creative problem solving, brainstorming, synectics, the method of "snowball" method of inversion, the method of analysis and synthesis of fantastic ideas, morphological analysis.

Подано до редакції 18.03.13.

УДК 348. 147

©2013

Борисенко Л.Л.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ЯК ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Перехід світового освітнього простору до інформаційного періоду розвитку суспільства вимагає інноваційного підходу до організації навчально-виховного процесу у вищих економічних навчальних закладах. Пріоритетного значення в реалізації цього підходу є формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів. Адже однією з найбільш цінних якостей сучасного фахівця-економіста є його здатність до наукового пошуку та інновацій у конкретній сфері професійної діяльності. Хоча науково-пошукова активність за своєю сутністю є культурно-історичним явищем, однак, вона має певні психологічні аспекти, які передбачають наявність у особистості певних здібностей, мотивів, знань, умінь, завдяки яким створюється такий продукт, що відмічається новизною, оригінальністю, унікальністю (В.Сластьонін [8, с. 23], В.Стрельников [10, с. 37]).

Забезпечення високого рівня інтелектуально-особистісного розвитку студентів, формування дослідницьких умінь, активізації пошукової активності може бути досягнутим не тільки за рахунок оптимізації спільної діяльності студентів та педагогів, а й модернізації технологій, методів, засобів навчання у ВНЗ. До таких технологій, що сприяють формуванню дослідницьких умінь студентів та їхньої науково-дослідницької компетентності відносяться методи, засоби проблемного навчання. Немає сумніву, що сьогодні проблемне навчання є найбільш перспективним в практиці вищих навчальних закладів, що відповідає сучасним вимогам. Вхідження національної системи освіти до спільного європейського простору висуває вимоги вищим навчальним закладам:

вдосконалення змісту та структури, форм і методів підготовки майбутніх фахівців; впровадження інноваційних технологій навчання, а також використання методів проблемного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Теоретичні й практичні аспекти проблемного навчання в організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах розроблені такими вітчизняними науковцями як В. Бондар, В.Галузинський, М. Євтух, О.Євдокимов, О. Киричук, І. Козловська, А. Матюшкін, Н. Ничкало, В. Сластьонін, Д. Чернилевський. Досвід застосування методів проблемного навчання в школі висвітлений в працях М.Махмутова, І. Лернера. Вихідними положеннями при розробці теорії проблемного навчання стали положення теорії діяльності (С. Рубінштейн, Л. Виготський, О.Леонт'єв, В. Давидов). Проблемність у навчанні розглядається вченими як одна із закономірностей розвитку розумової діяльності учнів. Оскільки ефективність навчання на будь-якому етапі слід оцінювати за рівнем інтелектуального розвитку особистості, то реалізація на практиці ідеї взаємозв'язку навчання з науковим пошуком породила своєрідну дидактичну систему, яку назвали проблемним навчанням, а основні її елементи – навчальна, наукова проблема і проблемна задача.

Аналіз джерельної бази та наукових психолого-педагогічних досліджень показує, що проблемна побудова занять у навчальному процесі вищого навчального закладу з метою формування у майбутніх фахівців дослідницьких умінь та науково-дослідницької компетентності недостатньо розроблена та потребує їх особливої організації, доцільного вибору методів, способів прийомів проблемного навчання. Тобто, постає необхідність дослідження практичних аспектів застосування методів проблемного навчання у ВНЗ в сучасних умовах, як ефективного інструментарію у формуванні науково-дослідницької компетентності майбутніх фахівців.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті: розкрити ефективність застосування методів проблемного навчання у процесі формування у студентів науково-дослідницької компетентності під час психолого-педагогічної підготовки в економічному університеті.

Виходячи з мети нашого дослідження окреслено такі завдання:

- розкрити сутність поняття “проблемне навчання”, “методи проблемного навчання”, “дослідницькі уміння”; “науково-дослідницька компетентність”;
- проаналізувати шляхи формування науково-дослідницької компетентності студентів засобами проблемного навчання під час психолого-педагогічної підготовки в економічному університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження... Впровадження методів проблемного навчання в практику викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу в економічному університеті спрямоване, перш за все, на активізацію розумової діяльності студентів, розвитку їхньої пошукової активності.

Як вказує М.Махмутов, *проблемне навчання* – це організований викладачем спосіб активної взаємодії студента з проблемно-представленим змістом навчання, у ході якого він залучається до об'єктивних протиріч наукового знання та способів їхнього розв'язання, навчається мислити, творчо засвоювати знання [5, с. 30-36].

Проблемне навчання передбачає створення проблемних ситуацій, усвідомлення, прийняття та розв'язання цих ситуацій в процесі спільної діяльності викладача та студентів (І. Лернер [4]).

Отже, проблемне навчання сприяє реалізації таких навчальних цілей:

- сформувати у студентів необхідну систему знань, дослідницьких умінь та навичок;
- досягти високого рівня розвитку здібностей студентів до самоосвіти, самовдосконалення;
- сформувати особливий стиль розумової діяльності, дослідницьку активність та самостійність студентів.

Розглянемо сутність методу проблемного викладу навчального матеріалу. Вона полягає в тому, що необхідною умовою його реалізації є проблемна інтерпретація наукової, навчальної інформації. При цьому важливо враховувати, що на кожному етапі організації роботи необхідно вирішувати такі дидактичні задачі:

● організація проблемної ситуації; під проблемною розуміється така ситуація, коли той, хто навчається, стикається з деякими новими умовами та інформацією, в яких він не може прийняти рішення на основі вже наявних в нього знань і досвіду, тому він має здійснити дії з пошуку нової інформації і набуттю нового досвіду;

- формулювання проблеми;
- індивідуальне або групове вирішення проблеми суб'єктами навчання;
- верифікації (перевірка, тлумачення і систематизація) отриманої інформації;
- використання засвоєних знань у теоретичній та практичній діяльності.

Тепер з'ясуємо, які існують вимоги до навчальних проблем:

- навчальна проблема за змістом має відповідати тій навчальній інформації, що вивчається;
- їх вирішення студентами має бути максимально самостійним;
- проблема має бути достатньо актуальною, цікавою;
- в основі проблеми завжди полягає певна суперечність;
- формулювання проблеми має бути максимально чітким і зрозумілим;
- проблема не повинна мати однозначного вирішення.

Н.Басова зазначає, що основу проблеми складають суперечності, які з'являється на зіткненні відомого наукового знання і невідомого, а не на рівні суб'єктивного і невідомого наукового знання [1, с. 65]. Схема виникнення проблеми подана на рис.1.

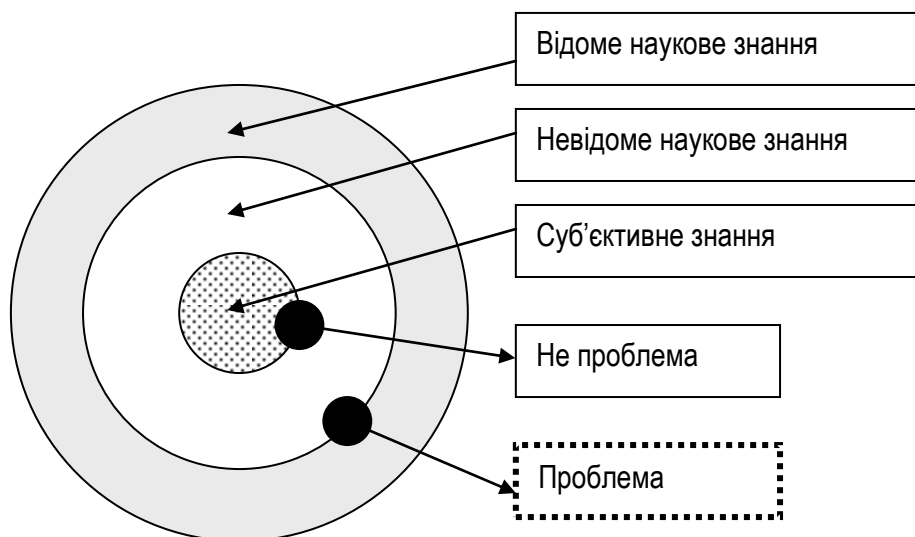

Рис.1. Схема виникнення проблеми

Суперечності, що складають основу тієї чи іншої проблеми, можуть бути такими: між формальними та істинними знаннями, між звичним і незвичайним розглядом предмету, між засвоєними знаннями і їх застосуванням в нових практичних умовах, між знаннями різних рівнів, між науковими знаннями і побутовими уявленнями, між теорією і практикою тощо.

Тепер розглянемо психологічну сутність методу проблемного навчання та його вплив на формування пошукової активності студентів, дослідницьких вмінь та науково-дослідницької компетентності на прикладі викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу у Київському національному економічному університеті.

Базовий зміст психолого-педагогічної підготовки студентів-економістів охоплює засвоєння таких навчальних дисциплін: "Психологія та педагогіка", "Психологія діяльності і навчальний менеджмент", "Психологія ділового спілкування", "Методика викладання економіки". Організація навчального процесу з вивчення цих дисциплін відповідає загальному напрямку інновацій, що проводяться в КНЕУ. Головною з них є орієнтація на самостійну навчальну та наукову діяльність, мета якої – сформувати у майбутнього фахівця здатність до самостійного наукового пошуку та здатності "самостійно вчитися", що мають бути найсуттєвішим надбанням для всієї наступної життєдіяльності.

Засвоєння навчального матеріалу з дисциплін психолого-педагогічного циклу включає послідовне досягнення чотирьох рівнів: відтворення, розуміння, використання й створення. Особливого значення набуває творчий рівень засвоєння знань, що репрезентує вміння "використати" та "створити". Цей рівень забезпечується на проблемних лекціях, практичних та індивідуально-консультативних заняттях і в ході самостійної та науково-дослідної роботи.

Ефективним інструментарієм формування науково-дослідницької компетентності студентів, які застосовуються під час лекційних, практичних та тренінгових занять в навчальному процесі з опанування дисциплін психолого-педагогічного циклу, є три групи методів: проблемний виклад, частково-пошукові та дослідницькі методи. В свою чергу, вони акумулюють низку методів, які відносяться до розвиваючих особистість інтенсивних, інтерактивних технологій, які побудовані на цілеспрямованій спеціально організованій груповій і міжгруповій діяльності для вирішення проблемних ситуацій, "зворотньому зв'язку" між усіма її учасниками для досягнення взаєморозуміння і корекції навчального процесу, рефлексивному аналізу або дебрифінгу [3].

Вказані технології активно використовуються тому, що вони стимулюють самостійність, пошукову активність студентів; надають їм можливість інтелектуального розвитку, сприяють формуванню в них дослідницьких вмінь, комунікативних умінь, вміння працювати в команді, партнерської взаємодії, швидко перебудовувати діяльність у зв'язку зі зміною вимог [3]. До цієї групи відносяться такі методи, як: робота в "малих групах", "кейс-метод", "мозковий штурм", "евристична бесіда".

Формування дослідницьких умінь майбутніх економістів забезпечується впровадженням у навчальний процес збірників міні-кейсів та тренінгів з усіх дисциплін психолого-педагогічного циклу [6, с. 224]. Збірники міні-

кейсів містять завдання проблемного характеру, вправи та творчі завдання, вирішення яких сприяє активізації творчого потенціалу студентів, мобілізації їхніх організаційних, комунікативних, дослідницьких та проєктувальних вмінь; створенню інноваційних форм навчання із залученням до участі в роботі всієї академічної групи та можливості оцінити вклад кожного учасника в загальному результаті діяльності. Взагалі, кейс-метод є специфічним різновидом дослідної аналітичної технології, тобто містить в собі операції проблемно-дослідницького процесу, аналітичні процедури; виступає як технологія колективного навчання, найважливішими складовими якого є робота в “малих групах”, взаємний обмін інформацією [6, с. 230]. На думку О.Смолянінової кейс-метод є наочно-проблемним, наочно-практичним і наочно-евристичним методом навчання одночасно, оскільки в ньому подається наочна характеристика практичної проблеми й демонстрація пошуку способів її вирішення [9].

Структура збірників також включає завдання до кожної теми вказаної дисципліни, що вимагає застосування проблемних методів навчання. Вирішення проблемних задач та ситуацій сприяє формуванню науково-дослідницької компетентності студентів, в основі якої лежить критичне мислення, що поступово у процесі навчання трансформується в творчу інтуїцію. При цьому критичне мислення базується на наявності чіткої установки щодо виявлення сутності досліджуваного явища або процесу; в умінні систематизувати вихідну інформацію та ідентифікувати проблему; знати правила побудови наукових гіпотез та їх обґрунтування з використанням процедур наукових доведень: індукції, дедукції, верифікації тощо.

Відомий дидакт І. Лернер наголошує, що зміст навчання має включати такі можливі способи науково-творчої діяльності [4, с.117]: 1) самостійне перенесення раніше засвоєних знань та умінь у нову ситуацію; 2) виокремлення нової проблеми в знайомій ситуації або в новій функції об'єкта; 3) вирізнення альтернативних варіантів розв'язання проблем; 4) комбінування раніше відомих способів у новий.

Більшість учених-педагогів науково-творчу, науково-дослідницьку діяльність відносять до найвищого рівня засвоєння знань, досягнення якого є можливим лише за певних дидактичних умов та зусиль як зі сторони педагога, так і студентів. Наявність елементів наукового пошуку у навчальній діяльності студентів має бути закладена у дидактичні завдання.

С.Сисоева виділяє такі види проблемних завдань у навчанні [7, с. 263]:

- задачі на виявлення протиріч – передбачають самостійний пошук невідомих закономірностей та засобів діяльності;
- задачі з відсутністю повної інформації – мають чітко поставлену мету, однак не вказують на засоби її досягнення;
- задачі на прогнозування – передбачають висування гіпотез, прогресивні та регресивні екстраполяції, оригінальні ідеї;
- задачі на оптимізацію – пошук оптимального розв'язку, засобів діяльності;
- задачі на рецензування – критичний аналіз прочитаного, виявлення помилок, оцінку процесу та результату діяльності;
- логічні задачі – аналітично-синтетичні задачі на встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Виконання цих задач сприяє формуванню таких дослідницьких умінь:

вміння володіти методологічними прийомами наукових досліджень з використанням сучасних методів системного наукового аналізу; володіти сучасними методиками обробки наукової інформації та її систематизації;

вміння діяти в сучасному інформаційному середовищі, володіти технікою швидкого читання і сприймання інформації з наукових публікацій, працювати з комп'ютерними інформаційними системами, включаючи міжнародну мережу “Інтернет”;

вміння виділяти і формулювати наукову новизну, теоретичну і практичну значущість наукового дослідження, розробляти конкретні напрями впровадження результатів дослідження в практику економічної діяльності;

вміння передбачати соціально-економічні, морально-етичні наслідки застосування на практиці нових методик і розробок.

Водночас, вищезазначені вміння, які зафіксовані в освітньо-кваліфікаційній характеристиці майбутнього фахівця-економіста можна об'єднати в групи науково-дослідницьких умінь, що входять до їх складу: пошуково-мобілізаційних, конструктивних, пошуково-інформаційних, аналітико-інтелектуальних, прогностичних, дослідницько-творчих, комунікативних, рефлексивно-оцінних. Оволодіння цими вміннями сприяє формуванню *науково-дослідницької компетентності* студентів, яку ми трактуємо як *інтегративну властивість особистості, що характеризує її готовність до вирішення дослідних (проблемних, освітніх, навчально-професійних, психолого-педагогічних) завдань шляхом застосування методів наукового пізнання, самостійно-пошукових методів в цілепокладанні, плануванні, програмуванні, прийнятті управлінських рішень, яка виражається в єдності ціннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, операційного, особистісного компонентів* [2, с. 238].

Висновки... Отже, програма психолого-педагогічної підготовки студентів у Київському національному економічному університеті розроблена на основі проблемної побудови змісту навчання, а її форми і методи навчання спрямовані на реалізацію творчої, наукової, навчальної роботи студентів та формуванню науково-дослідницької компетентності. Важливим інструментарієм у формуванні означеної компетентності є методи проблемного навчання, які застосовуються у навчальному процесі з опанування студентами-економістами психолого-педагогічних дисциплін. В подальших дослідженнях даної проблеми вважаємо необхідним: по-перше, задіяти потенціал педагогічної практики, створення проблемно-креативної атмосфери, у якій студент активно розробляє та втілює оригінальні дослідницькі задуми, проекти, виявляє дослідницьку ініціативу й наполегливість; по-друге, впровадити у навчальний процес педагогічні стратегії, які поєднують методи активного, проблемного навчання, інтерактивні технології.

Література

1. Басова Н. В. Педагогика и практическая психология / Н. В. Басова. – Ростов н/Д. : «Феникс», 2000. – 416 с.
2. Борисенко Л. Л. Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів / Л. Л. Борисенко // Вища освіта України. – К. : Вид-во «Гнозис». – 2011. – №3 (дод. 1). – Т.2. – С. 238-244.
3. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, Г. І. Коберник та ін.. – К. : Науковий Світ, 2004. – 86 с.
4. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / Исаак Яковлевич Лернер. – М. : Педагогика, 1981. – 186 с.
5. Махмутов М. И. Принцип проблемности в обучении / М. И. Махмутов // Вопросы психологии. – 1984. – № 5. – С. 30-36.
6. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навч. посібник / за ред. М. Артюшиної – К. : КНЕУ, 2007. – 528 с.
7. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / за редакцією проф С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
8. Сластенин В. А. Теория и методика профессионального образования : учебн.-метод. пособие / В. А. Сластенин. – М. : 2004. – 340 с.
9. Смолянинова О. Г. Дидактические возможности кейс-метода в обучении [Електронний ресурс] / О. Г. Смолянинова // – Режим доступа : <http://www.lan.krasu.ru/tudies/authors/smolyaninova/CASESTUDY/articles/Didacti>.
10. Стрельников В. Ю. Проектирование профессионально-ориентированной дидактической системы подготовки бакалавров экономики : монография. / В. Ю. Стрельников. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2006. – 335 с.

Анотація

У статті визначено роль методів проблемного навчання у формуванні науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів у процесі психолого-педагогічної підготовки в економічному університеті.

Аннотация

В статье определена роль методов проблемного обучения в формировании научно-исследовательской компетентности будущих экономистов в процессе психолого-педагогической подготовки в экономическом университете.

Summary

The article deals with the role of problem-based teaching methods in the formation of future economist's scientific and research competence in course of psychological and pedagogical training at economic universities.

Ключові слова: методи проблемного навчання, дослідницькі вміння, науково-дослідницька компетентність, психолого-педагогічна підготовка.

Ключевые слова: методы проблемного обучения, исследовательские умения, научно-исследовательская компетентность, психолого-педагогическая подготовка.

Key words: problem-based teaching methods, research skills, scientific and research competence, psychological and pedagogical competence.

Подано до редакції 14.03.13.

УДК 378.147

©2013

Ворох А.О.

БЕЗКОШТОВНА ОН-ЛАЙН ОСВІТА – РЕВОЛЮЦІЯ В СУЧАСНОМУ СВІТОВОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Он-лайн освіта – це одна з форм дистанційної освіти, запровадження якої стало можливим з розвитком Інтернет-технологій і пов'язано зі зміною стиля життя студента. Сьогодні он-лайн освіта починає складати конкуренцію традиційній академічній, завойовуючи мільйонні аудиторії студентів в усьому світі. Безкоштовні навчальні курси від провідних вищих навчальних закладів світу стали реальністю, а отже виникла негайна потреба для вітчизняних навчальних закладів вивчати та впроваджувати сучасний досвід використання он-лайн ресурсів у навчальних цілях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблему дистанційної освіти досліджували О.О.Андрєєв [3], Д.А.Іванченко [4], Є.С.Полат [9] та інші науковці. Так, у своїх роботах О.О.Андрєєв розкрив теорію, технологію та способи організації дистанційної освіти;